

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Мельничук Марія Юріївна
асистент кафедри
практичної психології
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
Науковий керівник – канд. психол. наук,
доц. Мельничук Сергій Костянтинович

На сьогоднішній день соціально-економічні перетворення неминуче впливають на всі аспекти життєдіяльності людини. Вони в значній мірі визначають масштаби інноваційних процесів, що відбуваються в різних сферах життєдіяльності, і безпосередньо пов'язані з об'єктивною потребою суспільства в активних особистостях, готових до прийняття самостійних рішень і творчої реалізації власного потенціалу на користь суспільства. Трансформація соціальних ідеалів і цінностей неминуче задає нові параметри перебігу соціалізації та індивідуалізації особистості, висуваючи до неї підвищені вимоги щодо формування моделей соціальної поведінки, конструювання персональної системи цінностей та ідентифікаційних структур. Усе це активізує увагу до проблем соціалізації та індивідуалізації, визначення особливостей перебігу та взаємозв'язку даних процесів, вироблення способів підвищення ефективності цих процесів.

Проблематика соціалізації та індивідуальності особистості отримала висвітлення в працях багатьох авторів різної спрямованості. У психології висвітлено внутрішні механізми соціалізації особистості, зокрема, в публікаціях Г.М. Андрєєвої, Л.П. Буєвої, Л.С. Виготського. У роботах Л.І. Анциферової і Л.І. Божович особливу увагу приділено вивченню розвитку індивідуальності, що представлено аналізом проблеми шляхів її розвитку і виховання особистості. А.Г. Асмоловим, В.В. Давидовим досліджено структуру особистості, визначена періодизація розвитку особистості в онтогенезі і етапи її формування в шкільному віці, показана внутрішня динаміка розвитку особистості і становлення її індивідуальності [3]. У працях І.А. Донцова, С.М. Ковальова, П.Н. Осипова, Л.І. Рувинського, М.Г. Тайчинова розкрито зміст і організацію самовиховання особистості.

Велика увага до дослідження проблем розвитку особистості та різних аспектів її соціалізації приділялася в психолого-педагогічних працях М.Й. Боришевського, О.М. Васильченко, І.С. Кона, О.М. Леонтьєва, М.Д. Голованової, В.В. Москаленка, О.Г. Романовського, А.В. Мудрика, А.О. Реана і ін.

Проблематика соціалізації та індивідуальності особистості отримала висвітлення в працях багатьох авторів різної спрямованості. Проте тривалий

час в науці існував пріоритет вивчення лінії соціалізації в розвитку, що призвело до відсутності цілісного уявлення про сутність індивідуалізації, її механізми і особливості.

Процеси соціалізації розглядалися у відриві від набуття особистістю власної індивідуальності. Ігнорувалося багатство і якісна своєрідність особистості, існування різних її типів зі специфічними характеристиками. По суті, розвиток особистості розглядався як процес її соціалізації. Незважаючи на те, що дослідження останніх років стверджують єдність, нерозривний зв'язок, взаємозумовленість соціалізації та індивідуалізації (А.Г. Асмолов, Г.В. Гребеньков, А.В. Грібакін, В.М. Дьячков, Т.П. Єрошкіна, А.А. Любякін, А.В. Нечаев, І. І. Резвіцкій, Д.І. Фельдштейн), основні фактори розвитку особистості як і раніше вивчаються в контексті соціалізації. Тому сьогодні відчувається гостра потреба в системному аналізі співвідношення процесів соціалізації та індивідуалізації в нових суспільних умовах життя і діяльності людини, в умовах гуманізації та демократизації.

З позиції етогенічної теорії Р. Харрі соціалізація розуміється як творчий процес, в ході якого людина сама створює своє Я. Успішність соціалізації залежить від кількості накопичених дитиною знань про різні способи опису свого Я, тому основним механізмом соціалізації виступає оволодіння мовою. Завдяки засвоєнню мови формуються основні комунікативні навички, а також способи самопрезентації та самоекспресії в суспільстві, що є необхідними для індивідуалізації.

Цікавими є ідеї Б.Д. Паригіна про два боки соціалізації – комунікативний аспект і відокремлення. Комунікативний аспект соціалізації пов'язаний з концентрацією і примноженням соціальних зв'язків і контактів індивіда, розвитком почуття соціальності. Іншою стороною соціалізації є відокремлення, як важлива умова розвитку і збагачення індивідуальності, яке є специфічною формою спілкування і виражається в заміні одних видів спілкування іншими (зовнішніх – внутрішніми, поверхневих і короткотривалих – глибинними і стійкими і т.д.). Саме таким чином автор розглядає співвідношення процесів соціалізації-індивідуалізації.

Як зазначає А.А. Реан, соціалізацію не слід розглядати як процес, що веде до нівелювання особистості, індивідуальності людини, і як антипод індивідуалізації. Швидше навпаки, в процесі соціалізації і соціальної адаптації людина знаходить свою індивідуальність, найчастіше складним і суперечливим чином. Соціальний досвід, що лежить в основі процесу соціалізації, не тільки засвоюється, а й активно переробляється, стаючи джерелом індивідуалізації особистості [1].

Отже, проблема соціалізації та індивідуалізації традиційно викликає інтерес у представників різних психологічних напрямків. Особливий інтерес для нашого дослідження становлять ідеї представників гуманістичної психології, в рамках якої індивідуалізація розглядається як самоактуалізація особистості, розкриття себе, свого внутрішнього потенціалу. Тоді як соціалізація – це контекст і умова такого розгортання та розкриття.

Література

1. Бордовская Н.В. Педагогика. Учебник для вузов / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. – СПб: Питер, 2000. – 304 с.
2. Ильин В.А. Идентичность и общество: проблема взаимосвязи детской и институциональной витальностей с точки зрения психосоциальной концепции развития / В.А. Ильин // Социальная политика и социология. – 2009. – № 1. – С. 15–21.
3. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М.: Академия, 1984. – 444 с.